

ΗΜΕΡΙΔΑ

«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ»

(Θεσσαλονίκη, 16-12-2009)

Διοργάνωση: Σχολ. Σύμβουλοι Φιλολόγων Δυτικής Θεσσαλονίκης:

Αναστασία Βακαλούδη, Ευγενία Δανηλίδου, Ευαγγελία Ψυχογιού

Εισήγηση: Ελένη Χειμαριού

Φιλολόγος ΓΕ.Λ. ΠΑΜΑΚ

*Νίκου Εγγονόπουλου Ποίηση 1949, Μανόλη Αναγνωστάκη Στον Νίκο Ε... 1949: μια
διδασκτική προσέγγιση από συγκριτική σκοπιά*

A. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Κατ' αρχάς θα ήθελα να υπενθυμίσω βασικά στοιχεία από το προλογικό σημείωμα της ενότητας *Ποιήματα για την Ποίηση* στην οποία εντάσσονται και τα δύο έργα που θα προσεγγίσουμε με την συγκεκριμένη διδασκτική πρόταση. Η ενότητα, λοιπόν, αυτή μας επιτρέπει:

1. να αφουγκραστούμε το διάλογο που ανοίγουν οι νεοέλληνες ποιητές με την ίδια την τέχνη της ποίησης,
2. να αντιληφθούμε πως η ποιητική δημιουργία δε γεννιέται εν κενώ, αλλά είναι μια συνεχής και αδιάλειπτη επικοινωνία με το έργο των άλλων ποιητών,
3. να παρακολουθήσουμε, έστω και ενδεικτικά, τους τρόπους με τους οποίους οι ποιητές ανταποκρίνονται στο χρέος τους απέναντι στην εποχή τους και την τέχνη τους, υπηρετώντας είτε την υψηλή είτε τη χαμηλόφωνη ποίηση. Και
4. να κατανοήσουμε ότι το ποίημα είναι ένας μικρόκοσμος που οικοδομείται με τα υλικά της γνώσης και της συγκίνησης για τα ανθρώπινα, της εκφραστικής τόλμης και της αίσθησης της ελευθερίας που χαρίζει η υπέρβαση αυτού που μας πληγώνει.¹

B. ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Σύμφωνα με το βιβλίο του καθηγητή ως γενικοί στόχοι της θεματικής ενότητας *Ποιήματα για την Ποίηση* ορίζονται:

1. Η εξοικείωση με τη θεματική διερεύνηση των λογοτεχνικών κειμένων
2. Η αποκάλυψη της ποικιλίας και της πολυμορφίας του ποιητικού φαινομένου με υλικό την ίδια την ποίηση
3. Η ουσιαστικότερη γνωριμία με την «ποιητική» ως τεχνική και ως τέχνη

¹ Ακρίβος Κ. κ. άλ. Νεοελληνική Λογοτεχνία, σελ. 57-58.

4. Η επισήμανση εκείνων των όρων που γεννούν το ποίημα ως καλλιτεχνική ανταπόκριση στα κελεύσματα της πραγματικότητας²

Γ. ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Με τη διδασκαλία των ποιημάτων *Ποίηση 1948* (Νίκος Εγγονόπουλος) και *Στον Νίκο Ε.* (Μανόλης Αναγνωστάκης), επιδιώκεται οι μαθητές :

1. να αξιοποιήσουν εξωκειμενικά στοιχεία (επιλεγμένες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο των ποιητών, όπως και για το ιστορικό γεγονός του εμφυλίου πολέμου), προκειμένου να προσεγγίσουν τα δύο ποιήματα με τρόπο μεθοδικό και ολόπλευρο,
2. να κατανοήσουν τον ενδιαφέροντα διάλογο που ανοίγουν τα δύο ποιήματα γύρω από το χρέος της ποίησης απέναντι στις επιταγές της ιστορικής πραγματικότητας,
3. να σχολιάσουν τον χρόνο της ποιητικής αφήγησης προκειμένου να συνειδητοποιήσουν την αντιποιητική εποχή κατά την οποία συντίθενται τα δύο ποιήματα,
4. να συζητήσουν τους τίτλους των δύο ποιημάτων και να τους συνδέσουν με το περιεχόμενό τους,
5. να συνδέσουν τον τεμαχισμένο λόγο των δύο ποιημάτων με την περιρρέουσα ιστορική πραγματικότητα,
6. να εντοπίσουν τα μορφικά χαρακτηριστικά των δύο ποιημάτων, ιδιαίτερα όσα έχουν υπερρεαλιστική αφετηρία,
7. να διακρίνουν τη διαφορετική άποψη των δύο δημιουργών σχετικά με το ποια πρέπει να είναι η στάση του ποιητή απέναντι στα τεκταινόμενα,
8. να αξιολογήσουν τη διαφοροποίηση αυτή και να την εντάξουν στην ευρύτερη συζήτηση περί στρατευμένης και μη τέχνης,
9. να συνθέτουν το δικό τους προφορικό ή γραπτό σχόλιο,
10. να μεταφέρουν και να επεκτείνουν την αναγνωστική τους εμπειρία από τα δύο ποιήματα κατά την ερμηνευτική προσέγγιση παράλληλων έργων.

Δ. ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ

Η διδασκαλία των δύο ποιημάτων μπορεί να έχει ποικίλες μορφές που εναλλάσσονται από την ιδεοθύελλα, τη διαλογική / μαιευτική μέχρι και τη διερευνητική μορφή, και αποτελείται από 3 στάδια.

ΣΤΑΔΙΟ 1^ο

Ως εισαγωγικό πλαίσιο για την θεματική ενότητα *Ποιήματα για την Ποίηση* ή ως αφορμή για τη διδασκαλία των δύο ποιημάτων προτείνονται ως εργασία για το σπίτι τα κείμενα : α) ένα απόσπασμα από τη μελέτη της Λύντιας Στεφάνου, *Το πρόβλημα της μεθόδου στη μελέτη της ποίησης*, Κάλβος, 1972 σ. 13-22, που περιλαμβάνεται στη Γ' ενότητα *Συνοδευτικά κείμενα* του σχολικού βιβλίου (σελ. 304-308), και β) το δοκίμιο του Κλέωνα

² Ακρίβος Κ. κ. άλ. Νεοελληνική Λογοτεχνία, Βιβλίο του καθηγητή, σελ. 144.

Παράσχου *Τι είναι η Ποίηση* από τα *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* της Β΄ Λυκείου (σελ. 462-469), το οποίο, αν και απηχεί ιδεώδη και αισθητικά κριτήρια της ποιητική γενιάς του Μεσοπολέμου, είναι αρκετά προσιτό για τους μαθητές.

Για την ανάγνωση των κειμένων αυτών δίδεται και ένα βοηθητικό ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα Α΄), προκειμένου οι μαθητές να εστιάσουν σε βασικά σημεία τους, χωρίς να υπεισέλθουν σε λεπτομέρειες που θα αποπροσανατόλιζαν και το μάθημα αλλά και τους ίδιους.

ΣΤΑΔΙΟ 2^ο : 1^η διδακτική ώρα

Αφού δοθούν επιγραμματικά οι απαντήσεις στο προαναφερθέν ερωτηματολόγιο ο εκπαιδευτικός διαβάσει με «τέχνη και ήθος» τα δύο ποιήματα. Θεωρείται απαραίτητη αυτή η «παράλληλη» τρόπον τινά ανάγνωση, προκειμένου να αναδειχθεί σε πρώτο επίπεδο η θεματική σχέση των δύο έργων.

Στη συνέχεια ζητεί από τους μαθητές τις πρώτες προσλαμβάνουσες παραστάσεις τους και απόψεις τους, προς επίρρωση των οποίων τους παραπέμπει στο κατατοπιστικό σχόλιο του βιβλίου στη σελ. 86

(Το ποίημα του Νίκου Εγγονόπουλου, γραμμένο κατά την αιματηρή περίοδο του εμφυλίου πολέμου (1946-1949), είναι μία δήλωση για την αδυναμία της ποίησης να αρθρώσει τον λόγο της μέσα στις αιματηρές συνθήκες του διχασμένου από τον εμφύλιο σπαραγμό έθνους.

Ένα χρόνο αργότερα ο εικοσιτετράχρονος τότε Αναγνωστάκης γράφει ένα ποίημα με ανάλογο περιεχόμενο, αλλά από διαφορετική σκοπιά. Τα δύο ποιήματα, ανοίγουν έναν ενδιαφέροντα διάλογο γύρω από το χρέος της ποίησης απέναντι στις επιταγές της ιστορικής πραγματικότητας.)

Επιπρόσθετα, δίνει πληροφορίες γραμματολογικού περιεχομένου, ξεκινώντας από τις ποιητικές συλλογές που ανήκει το κάθε ποίημα. Για τη συλλογή *ΕΛΕΥΣΙΣ* ζητά από τους ίδιους τους μαθητές να διαβάσουν τον τίτλο, προκειμένου να επισημάνουν τη σύγχυση (Έλευσις ή Ελευσίς) που προκαλεί η κεφαλαιογράμματα γραφή και η συνακόλουθη απουσία τόνου.

Η ποιητική συλλογή του Νίκου Αναγνωστάκη *Παρενθέσεις* αποτελείται από πέντε ποιήματα και δημοσιεύτηκε το 1956, ενώ αργότερα συμπεριλήφθηκε στη συγκεντρωτική έκδοση του 1971 *Τα Ποιήματα (1941-1971)*. Η συλλογή γράφτηκε το 1949, εποχή κατά την οποία ο ποιητής ήταν κρατούμενος στο Γεντί Κουλέ και είχε καταδικαστεί σε θάνατο, ποινή που τελικά δεν εκτελέστηκε. Αποτελεί πράγματι ένα είδος παρένθεσης ανάμεσα στις συλλογές *Εποχές 2* και *Εποχές 3* και αποτυπώνει τις συγκλονιστικές εμπειρίες από τον εγκλεισμό του και την αγωνία του να γίνει η ποίηση φορέας γνώσης και συνειδητοποίησης της φρίκης του παρόντος.

Τέλος, ο εκπαιδευτικός μοιράζει υλικό με πληροφορίες για τη ζωή και το έργο των ποιητών (Παράρτημα Β΄) που θα αξιοποιηθούν κατά την ερμηνευτική προσέγγιση των δύο ποιημάτων. Όσον αφορά το ιστορικό γεγονός του εμφυλίου πολέμου, μπορεί να παραπέμπει τους μαθητές στο σχολικό βιβλίο της Ιστορίας Γενικής Παιδείας στο οικείο κεφάλαιο (*Η έναρξη του ψυχρού πολέμου, οι επιπτώσεις του στην Ελλάδα και ο εμφύλιος πόλεμος*, σελ. 142-145)

ΣΤΑΔΙΟ 3^ο : 2^η διδακτική ώρα

Με τη βοήθεια διαγράμματος (Παράρτημα Γ΄) που μοιράζεται στους μαθητές, αρχίζει η ερμηνευτική προσέγγιση των δύο ποιημάτων με τρόπο συγκριτικό. Αυτόν, εξάλλου, επιβάλλει τόσο αυτή καθεαυτή η σχέση των δύο ποιημάτων όσο και η ανάγκη για

εξάσκηση – περισσότερο συστηματική- των μαθητών στην απάντηση του τέταρτου θέματος των Πανελληνίων Εξετάσεων, το οποίο αφορά μεν στο σχολιασμό αδιδακτου λογοτεχνικού κειμένου, αλλά συνήθως με μια συγκριτική με το εξεταζόμενο κείμενο προοπτική.

Κατ' αρχήν σχολιάζεται ο τίτλος των δύο ποιημάτων. Στον πρώτο εύκολα μπορούν να επισημάνουν οι μαθητές : α) το θέμα που είναι η θέση της ποίησης, β) την απουσία άρθρου που προσδίδει μια ασάφεια ή γενίκευση και γ) την αναφορά στη συγκεκριμένη χρονολογία (1948) και τη σχέση της ποίησης με αυτήν. Αξιοποιώντας και τις γνώσεις τους από την οικεία ενότητα της Ιστορίας διαπιστώνουν ότι πρόκειται για την χρονολογία κορύφωσης του εμφυλίου σπαραγμού.

Σε αυτό το σημείο θα ήταν σκόπιμο να παρατηρήσουν τον πίνακα ζωγραφικής του Εγγονόπουλου στη σελ. 86 του σχολικού βιβλίου με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Εμφύλιος πόλεμος*, αφενός για να έλθουν σε επαφή και με την άλλη τέχνη του ποιητή αξιοποιώντας τις εξωκειμενικές πληροφορίες που ήδη έχουν, αφετέρου για να αφουγκραστούν περισσότερο το κείμενο.

Για τον τίτλο του ποιήματος του Αναγνωστάκη εντοπίζουν : α) μια ασάφεια σκόπιμη όμως, εφόσον οι μαθητές ταυτίζουν το ημιτελές επίθετο με αυτό του ποιητή Εγγονόπουλου. Ο εκπαιδευτικός όμως τους αποκαλύπτει ότι κατά δήλωση του Αναγνωστάκη το ποίημα αναφέρεται στο συναγωνιστή του Νίκο Ευστρατιάδη, επομένως πρόκειται για αφιέρωση και όχι για ποιητική απάντηση στον ομότεχνό του Εγγονόπουλο.

β) την χρονολογία 1949 που αναφέρεται στο τέλος του εμφυλίου πολέμου και στην κυκλοφορία της ποιητικής συλλογής που εντάσσεται το ποίημα. Πάντως σε ό, τι αφορά στις πανελλήνιες εξετάσεις ο σχολιασμός των δύο τίτλων θα μπορούσε να αποτελέσει ένα από τα δύο θέματα της κατηγορίας Β (δομή του κειμένου, παρατηρήσεις επί των εκφραστικών μέσων και τρόπων του κειμένου).

Το περιεχόμενο και η μορφή των δύο ποιημάτων συνεξετάζονται ανά στροφικές ενότητες, οι οποίες μπορεί για λόγους καθαρά διδακτικής πρακτικής να διακριθούν σε υποενότητες. Συγκεκριμένα:

Στην πρώτη στροφική ενότητα του ποιήματος του Εγγονόπουλου (**στ. 1-13**) οι μαθητές εντοπίζουν:

1) τη δήλωση/απόφαση του ποιητή για τον αντιπονητικό χαρακτήρα της εποχής (**στιχ. 1-3**) που αποτελεί και την πρώτη υποενότητα. Σε ερώτηση του εκπαιδευτικού για τα εκφραστικά μέσα με τα οποία δηλώνεται αυτή, επισημαίνουν:

α) την χρήση της λέξης *σπαραγμού* με τη μεγάλη συναισθηματική φόρτιση,

β) την επανάληψη της λέξης *εποχή* και την αντίθεση ανάμεσα στο τι είναι η *εποχή* στους στιχ. 1-2, η ιστορική δηλ. συγκυρία του 1948 και στο τι δεν είναι, δεν είναι δηλ. πρόσφορη για ποιητική δημιουργία

γ) τη μίμηση του καθαφικού στίχου από το ποίημα *Από την σχολήν του περιωνόμου φιλοσόφου* με τον οποίο επεκτείνει την αρνητική επίδραση της εποχής σε όλες τις μορφές τέχνης με τρόπο μάλλον ειρωνικό.

Αντίστοιχα, στην **πρώτη στροφική ενότητα** του ποιήματος του Αναγνωστάκη (**στιχ. 1-10**) οι μαθητές εντοπίζουν:

1) την πρώτη οπτική εικόνα (**στιχ. 1-3**) που αναφέρεται στην ξαφνική απώλεια φίλων, γεγονός που αποτελεί βιωματική εμπειρία του ποιητή,

α) την κλιμάκωση ως προς τον αριθμό των λέξεων του κάθε στίχου (1-2-4) και ως προς το νόημα: τα πρόσωπα → η κατάσταση → το αποτέλεσμα

β) τον ενεστωτικό χρόνο που σε συνδυασμό με την ασάφεια *μια μέρα* τονίζει το επαναλαμβανόμενο γεγονός.

2) Στη δεύτερη υποενότητα του ποιήματος του Εγγονόπουλου (**στ. 6-13**) οι μαθητές αναγνωρίζουν τη δυσκολία της ποιητικής γραφής λόγω του επικρατούντος στον χώρο και χρόνο θανάτου, η οποία αποδίδεται :

α) με μια υπόθεση (*σαν πάει κάτι να γραφτεί*),

β) με μια παρομοίωση (*άλλη μεριά αγγελτηρίων θανάτου*) που εμπεριέχει υπόθεση και χαρακτηρίζεται ως μακάβρια, δηλωτική όμως της κατάστασης που επικρατεί, και

γ) με την ολιγογραφία: χαρακτηριστικό της υπερρεαλιστικής γραφής.

Αντίστοιχα, στη δεύτερη υποενότητα του ποιήματος του Αναγνωστάκη (**στιχ. 4-8**) οι μαθητές εντοπίζουν:

α) την πρώτη ηχητική –κυρίως- εικόνα του ανοικτού χώρου με τις κραυγές απόγνωσης

β) την επανάληψη της λέξης *φωνές- μακρινές φωνές*

γ) τις νοηματικές αντιθέσεις : *φωνές μάνας τρελής ≠ στους έρημους δρόμους, κλάμα παιδιού ≠ χωρίς απάντηση*

δ) τη διακειμενικότητα με την αναφορά της *μάνας τρελής* από τους *Ελεύθερους Πολιορκημένους* του Σολωμού και στους *έρημους δρόμους* από το ποίημα *Η Αποκρία* του Μίλτου Σαχτούρη.

Η τρίτη υποενότητα του ποιήματος (**στιχ. 9-10**) περιλαμβάνει την οπτική εικόνα ενός κατεστραμμένου τοπίου, το οποίο μέσω της παρομοίωσης (*σα τρυπημένες σάπιες σημαίες*) παραπέμπει στην κατάρρευση ιδεών και αξιών

Με την ολοκλήρωση της επεξεργασίας της πρώτης στροφικής ενότητας και των δύο ποιημάτων ο εκπαιδευτικός υποδεικνύει στους μαθητές να διατυπώσουν επιγραμματικά τις ομοιότητες και διαφορές τους ως προς το περιεχόμενο. Ειδικότερα καταγράφονται οι εξής ομοιότητες:

A) το κοινό ιστορικό υπόβαθρο των δύο ποιημάτων

B) τα τραγικά βιώματα των ποιητών στην περίοδο του Εμφυλίου ως ποιητική αφόρμηση

Γ) ο θάνατος ως κυρίαρχο στοιχείο

Επισημαίνεται και μία διαφορά: ο Εγγονόπουλος μιλά άμεσα για την ποίηση, ενώ ο Αναγνωστάκης αποτυπώνει περισσότερο εικόνες φρίκης του Εμφυλίου.

Στη δεύτερη στροφική ενότητα του ποιήματος του Εγγονόπουλου (στ. 14-20) οι μαθητές, στηριζόμενοι στη φράση *γι' αυτό* επισημαίνουν:

α) τις δύο συνέπειες της αντιπονητικής εποχής: την ποιητική θλίψη (*πικραμένα*) και την περιορισμένη παραγωγή (*τόσο λίγα*), και

β) τα δύο παρενθετικά σχόλια : (*και πότε-άλλωστε- δεν ήσαν*) που αποτελεί ένα αυτοχαρακτηρισμό του ποιητή και *προ πάντων* με το οποίο υπογραμμίζει ο ίδιος την περιορισμένη παραγωγή και ως εκ τούτου την θλίψη του.

Αντίστοιχα, στη **δεύτερη στροφική ενότητα (στιχ. 11-14)** του ποιήματος του Αναγνωστάκη οι μαθητές με τη βοήθεια και του σχετικού σχολίου (αρ. 1, σελ. 85) του σχολικού βιβλίου επισημαίνουν την επιστροφή στον χώρο παραγωγής του ποιητικού λόγου, την φυλακή που δηλώνεται υπαινικτικά, καθώς και τα εκφραστικά μέσα:

A) την χρήση της λέξης *εφιάλτες* με τη μεγάλη φόρτιση

B) την εικόνα των *σιδερένιων κρεβατιών*

Γ) το παιχνίδι του φωτός μέσα από την αντιθετική σχέση του φωτός που *λιγοστεύει* και *συνυποδηλωτικά* παραπέμπει στον θάνατο, και του φωτός στα *ξημερώματα* που αυξάνει και *πάλι* *συνυποδηλωτικά* παραπέμπει στην πρωινή ώρα των εκτελέσεων.

Το ποίημα ολοκληρώνεται με τον τελευταίο στίχο, την **τρίτη στροφική ενότητα**, για τον οποίο οι μαθητές παρατηρούν ότι είναι σε παρένθεση. Πρόκειται για συνήθη τακτική του Αναγνωστάκη, όταν θίγει κάποια προσωπική θέση του ή προβληματισμό του. Με τη βοήθεια και του σχετικού σχολίου (αρ. 2, σελ. 85) ανιχνεύουν την αγωνία του ποιητή που αποτυπώνεται με το ρητορικό ερώτημα και την θέση του για τον κοινωνικό ρόλο της ποίησης.

Με την ολοκλήρωση της ερμηνευτικής προσέγγισης των δύο ποιημάτων οι μαθητές μπορούν να συμπληρώσουν τον προηγούμενο κατάλογο ομοιοτήτων και διαφορών ως προς το περιεχόμενο, καταγράφοντας:

A) τον κοινό προβληματισμό των δύο ποιητών για το ρόλο της ποίησης στην περίοδο του Εμφυλίου αλλά και γενικότερα σε κάθε έκρυθμη εποχή, αλλά

B) τη διαφορετική – σε πρώτη ανάγνωση- στάση τους: Ο Εγγονόπουλος δέχεται ότι ο πόλεμος ακυρώνει την ποιητική δραστηριότητα, η οποία, όντας αδύναμη να λειτουργήσει, σιωπά. Ενώ ο Αναγνωστάκης, όσο κι αν είναι επιφυλακτικός για την αποτελεσματικότητα του ποιητικού λόγου, εξακολουθεί να θεωρεί ότι χρέος του ποιητή είναι η καταγραφή του καιρού και η καταγγελία για την απανθρωποποίηση της ζωής. Εξάλλου, αυτή τη διαφορά ενισχύει και το ότι ο Εγγονόπουλος δίνει την φρίκη του πολέμου μέσα από την προσωπική ματιά του, ενώ ο Αναγνωστάκης, χωρίς να παραλείπει το προσωπικό του συναίσθημα, αναφέρεται περισσότερο στους ανθρώπους και τα δεινά που υφίστανται.

Στο σημείο αυτό θα είχε ενδιαφέρον να συζητηθεί με τους μαθητές και μία αντίφαση που παρατηρείται στον Εγγονόπουλο και μπορεί να θεωρηθεί εύρημα για την καταγγελία του πολέμου: η κατάργηση της ποιητικής γραφής διακηρύσσεται αλλά τελικά δεν πραγματώνεται.

ΣΤΑΔΙΟ 4^ο : 3^η διδακτική ώρα

Ο εκπαιδευτικός αφιερώνει την τρίτη διδακτική ώρα στην ανίχνευση της αφηγηματικής πράξης των δύο ποιημάτων πάλι από συγκριτική σκοπιά. Ειδικότερα ζητά από τους μαθητές να διερευνήσουν θέματα, όπως:

Α) Ο αφηγητής που ταυτίζεται με τον ποιητή : στην πρώτη περίπτωση είναι ομοδιηγητικός με εσωτερική εστίαση λόγω της πρωτοπρόσωπης αφήγησης που δηλώνεται πολύ διακριτικά με την κτητική αντωνυμία *τα ποιήματά μου*. Στη δεύτερη περίπτωση προσλαμβάνουμε ως αναγνώστες και πάλι ένα ομοδιηγητικό αφηγητή χωρίς να υπάρχει πρωτοπρόσωπη αφήγηση αλλά λόγω του ρητορικού ερωτήματος που τίθεται στο τέλος.

Β) Ο αφηγηματικός τρόπος είναι κοινός και κυριαρχεί ο εσωτερικός μονόλογος με μια χροιά περιγραφής στο πρώτο ποίημα, αν θεωρηθεί εικόνα σαν να γράφουν οι ποιητές πίσω από αγγελτήρια θανάτου. Αντίθετα, στο δεύτερο ποίημα η περιγραφή είναι πιο έντονη με τις τέσσερις συνολικά εικόνες που δίνει ο ποιητής για να συνθέσει το σκηνικό του Εμφυλίου.

Γ) Ο αφηγηματικός χώρος διαφοροποιείται. Στο πρώτο ποίημα παραμένει ασαφής και μόνο μέσω του αφηγηματικού χρόνου μπορεί να προσδιοριστεί (η Ελλάδα), ενώ στο δεύτερο εναλλάσσεται ανάμεσα στο ρημαγμένο ανοικτό χώρο και τον κλειστό χώρο της φυλακής.

Δ) Ο αφηγηματικός χρόνος έχει ήδη αποσαφηνιστεί από την επεξεργασία του τίτλου.

Ε) Στοιχεία μορφής- γλώσσα- ύφος.

Καλό είναι ο εκπαιδευτικός να έχει ήδη μοιράσει στους μαθητές μία σύνοψη των βασικών χαρακτηριστικών του υπερρεαλισμού (βλ. Παράρτημα Δ). Με την καθοδήγησή του τους ζητά να αναζητήσουν τα χαρακτηριστικά αυτά στα δύο ποιήματα εντοπίζοντας βέβαια και τα αντίστοιχα τεκμήρια. Εύκολα οι μαθητές διαπιστώνουν ότι τα δύο κείμενα δεν είναι ακραιφνώς υπερρεαλιστικά. Δεν παρατηρείται ούτε κυριαρχία των αισθήσεων και του υποσυνείδητου ούτε και η «αυτόματη» συνειρμική γραφή. Αντίθετα, η δομή τους διαρθρώνεται λογικά και τα νοήματα είναι σαφή. Εκείνο όμως που προβάλλει - μεταξύ των άλλων - ως υπερρεαλιστικό στοιχείο είναι ο τεμαχισμένος λόγος που μοιάζει, όπως επισημαίνει ο Κ. Μπαλάσκας, *σα να σπαράχτηκε και αυτός από το μακελειό. Λόγος ακρωτηριασμένος, σχεδόν συλλαβικός, ένα μοναχικό ψέλλισμα.*³ Αυτόν τον ακρωτηριασμό του λόγου υιοθετεί και ο Αναγνωστάκης στο δικό του ποίημα, γιατί τον αναγνωρίζει. Και βέβαια οι μαθητές θα εντοπίσουν τα επιμέρους μορφικά στοιχεία που συναπαρτίζουν αυτόν τον τεμαχισμένο λόγο :

Α) στίχοι σύντομοι, ανισοσύλλαβοι και ανομοιοκατάληκτοι, με φόρτιση, η οποία επιβάλλει ειδικά στο ποίημα του Αναγνωστάκη την έναρξη του κάθε στίχου με κεφαλαίο γράμμα,

Β) ελάχιστη παρουσία σημείων στίξης (ιδιαίτερη προσοχή στο ερωτηματικό που και στα δύο ποιήματα βρίσκεται στον παρενθετικό λόγο),

Γ) γλώσσα δημοτική με ελάχιστες λόγιες εκφράσεις σε καίρια σημεία στο πρώτο ποίημα (να γραφεί, ως αν, προ πάντων),

Δ) ύφος χαμηλόφωνο και εξομολογητικό, ακόμα και στην περίπτωση του Αναγνωστάκη που κυριαρχούν τα ουσιαστικά χωρίς άρθρα (*Φίλοι, Φωνές, Ερείπια, Εφιάλτες*) και παραπέμπουν

³ Μπαλάσκας, Κ. (1980), σελ. 123-125.

σε ποιητικές εικόνες ιδωμένες όμως με συναισθηματισμό και χωρίς να αγγίζουν τα όρια του μελοδραματισμού.

Ε. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο εκπαιδευτικός δίνει εργασία για το σπίτι με ασκήσεις που μπορεί να επιλέξει από την τράπεζα ερωτήσεων του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας ανά κατηγορία ερωτήσεων (βλ. Παράρτημα Ε').

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση της διδακτικής προσέγγισης και για να θυμηθούμε την χαμένη-αναρωτιέμαι -αισθητική απόλαυση της λογοτεχνίας, ας διαβάσουμε το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη που προτάσσεται της θεματικής ενότητας *Ποιήματα για την Ποίηση* στο σχολικό βιβλίο:

*Είναι παιδιά πολλών ανθρώπων τα λόγια μας.
Σπέρνονται γεννιούνται σαν τα βρέφη
ριζώνουν θρέφονται με το αίμα.
Όπως τα πεύκα
κρατούνε τη μορφή του αγέρα
ενώ ο αγέρας έφυγε, δεν είναι εκεί
το ίδιο τα λόγια
φυλάγουν τη μορφή του ανθρώπου
κι ο άνθρωπος έφυγε, δεν είναι εκεί.*

Γιώργος Σεφέρης, Τρία κρυφά ποιήματα

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ακρίβος, Κ. κ. άλ. (2009). Νεοελληνική Λογοτεχνία: Γ΄ Γενικού Λυκείου, Θεωρητική Κατεύθυνση, Θετική Κατεύθυνση (επιλογής). Αθήνα: ΟΕΔΒ.
2. Ακρίβος, Κ. κ. άλ. (2004). Νεοελληνική Λογοτεχνία: Γ΄ Γενικού Λυκείου, Θεωρητική Κατεύθυνση, Θετική Κατεύθυνση (επιλογής), Βιβλίο καθηγητή. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
3. Αμπατζοπούλου, Φρ. (επιμ.) (2008). Εισαγωγή στην ποίηση του Νίκου Εγγονόπουλου: επιλογή κριτικών κειμένων. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
4. Αργυρίου, Αλ. (1948). Νίκου Εγγονόπουλου: *ΕΛΕΥΣΙΣ* στο βιβλίο Αμπατζοπούλου, Φρ. (επιμ.) (2008), σελ. 33-37.
5. Αργυροπούλου, Χρ. (2005). *Η ατομική και συλλογική μνήμη ως βιωμένη ιστορία στο έργο του Μανόλη Αναγνωστάκη*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, τευχ. 93, σελ. 10-14.
6. Αφιέρωμα περιοδικού ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τευχ. 71, 2005.
7. Γρηγοριάδης, Ν. κ.άλ. (2008). Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Β΄ Λυκείου. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
8. Κοσμοπούλος, Δ. (2004). *Ο ποιητής Ν. Εγγονόπουλος, ο μοντερνισμός και η παράδοση*, περ. Η ΛΕΞΗ, τευχ. 179, σ. 110-117
9. Μαρκόγλου, Π. (2005). *Μανόλης Αναγνωστάκης «Τα Ποιήματα 1941-1971»: σημειώσεις ενός αναγνώστη*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ, τευχ. 121, σελ. 399-405.
10. Μαυροσκούφης, Δ. (2004). Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ΄ Λυκείου θεωρητικής κατεύθυνσης. Θεσσαλονίκη: Γκατζούλης.
11. Μουλλάς, Π. (1997). *Για τον Μανόλη Αναγνωστάκη, επίτιμο διδάκτορα της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ, τευχ. 90, σελ. 454-468.
12. Μπαλάσκας, Κ. (1980). Νεοελληνική Ποίηση, Κείμενα, Ερμηνεία, Θεωρία. Αθήνα: Επικαιρότητα, 1980.
13. Μπουκόρου, Κ., Μπουκόρου, Μ. (2007). Νεοελληνική λογοτεχνία: ποίηση. Αθήνα: Σαββάλας.
14. Παγανός, Γ. (1991). Η ποίηση του Μ. Αναγνωστάκη: εισηγήσεις στα Α΄ και Β΄ συνέδρια ποίησης και πεζογραφίας, Λευκωσία: χ.ε.
15. Παρίσης, Ι., Παρίσης, Ν. (1999). Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων. Αθήνα: Πατάκης-ΟΕΔΒ.
16. Ταχοπούλου, Ο. (2007). *Νίκος Εγγονόπουλος εν έτει 2007*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, τευχ. 101, σελ. 3-7
17. ΥΠΕΠΘ (2008). Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΣΥΝΔΕΣΕΙΣ

<http://www.kee.gr>

ΓΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

<http://www.e-yliko.gr/htmls/glossa/diktibibl/filoganagnostakis.aspx>

http://perilogotexnias.blogspot.com/2009/01/blog-post_14.html

<http://www.greece2001.gr/writers/ManolisAnagnostakis.html>

ΓΙΑ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟ

http://www.engonopoulos.gr/_homeEL/

<http://spoudasterion.pblogs.gr/2009/06/475081.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

A. Αφού διαβάσετε το δοκίμιο του Κλέωνα Παράσχου *Τι είναι η ποίηση* στο σχολικό βιβλίο των Κειμένων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Λυκείου (σελ. 462- 470), να υπογραμμίσετε τις απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις:

Παράγραφος 1^η: Γιατί είναι αδύνατο κατά τον Valery να ορίσουμε την ποίηση; Ποιες είναι οι συνέπειες της αδυναμίας αυτής;

Παράγραφος 2^η: Ποιο είναι το πρώτο μέσο για την απόπειρα ορισμού; Τι αποκομίζει ο αναγνώστης από αυτό;

Παράγραφος 3^η: Ποια είναι η δεύτερη δυσκολία στην απόπειρα αυτή;

Παράγραφος 4^η: Ποιος είναι ένας πρώτος προτεινόμενος ορισμός της Ποίησης;

Παράγραφος 5^η: Ποιο στοιχείο του προηγούμενου ορισμού αίρεται στην πράξη;

Παράγραφος 6^η : Ποιο είναι το βασικό ερώτημα και ποια η απάντηση του Rilke;

Παράγραφος 7^η : Πώς λειτουργούν οι αναμνήσεις ως γενεσιουργός αιτία της ποίησης;

Παράγραφος 8^η: Τι είναι το ποιητικό βίωμα κατά τον Καρλάυλ;

Παράγραφος 9^η: Τι είναι το ποιητικό βίωμα κατά τον Πόε;

Παράγραφος 10^η: Πώς εννοεί ο Πόε την ποιητική εμπειρία;

Παράγραφος 11^η: Τι είναι ποίηση για τους θεωρητικούς της καθαρής ποίησης;

Παράγραφος 12^η: Συμφωνείτε με την ποιητικότητα των στίχων του Λέρμοντοφ;

Παράγραφος 13^η: Ποιος ορισμός της ποίησης λανθάνει;

Παράγραφος 14^η: Ποιο είναι το ερώτημα που θέτει ο Λέρμοντοφ;

Παράγραφος 15^η: Τι συνιστά τη μαγεία της ποίησης;

Παράγραφος 16^η: Ένας καλύτερος ορισμός;

Παράγραφος 17^η: Τελικά έχει σημασία να ορίσουμε τι είναι η ποίηση...;

B. Αφού διαβάσετε το απόσπασμα από τη μελέτη της Λύντιας Στεφάνου, *Το πρόβλημα της μεθόδου στη μελέτη της ποίησης*, Κάλβος, 1972, σσ. 13-22, (σχολικό βιβλίο σσ. 304-308), να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Τι αποτυπώνεται στην ποίηση;
2. Ποιο είναι το έργο του κριτικού;
3. Ποιο είναι το αποτέλεσμα στο οποίο καταλήγουμε κατά την προσπάθειά μας να ορίσουμε την ποίηση;
4. Γιατί υπάρχουν διαφορετικοί ορισμοί για την ποίηση;

Γ. Προαιρετικά μπορείτε να διαβάσετε τα εξής βασικά σημεία από το άρθρο του Δημήτρη Μαρωνίτη, «Παρανάγνωση, ανάγνωση, φιλολογική ανάγνωση ενός ποιήματος», στο βιβλίο «Η

διδασκαλία της σύγχρονης ποίησης στη Μέση Εκπαίδευση, Αθήνα: Εκπαιδευτήρια Ζηρίδη, 1978, σσ. 147-68.

ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

- *Αναγνώστες - δάσκαλοι και μαθητές- τείνουν να θεωρήσουν κάθε παραδοσιακό ποίημα προσιτό, και κάθε μοντέρνο άβολο και απρόσιτο (...)*
- *Η ανάγνωση της ποίησης προϋποθέτει μία ειδική σχέση του αναγνώστη με την κοινή γλώσσα και την υποκείμενη της πραγματικότητα. Δίχως την ειδική αυτή σχέση, η γλώσσα της ποίησης γίνεται αφρός για κοσμικούς κυρίους και τούλι για φιλάρεσκες κυρίες.*
- **Παρανάγνωση:** *διαβάζω ή ακούω ένα ποίημα, σταθμίζοντας και εκφράζοντας κυρίως τους ερεθισμούς που μου δημιούργησε, δίχως ακόμα να ανάγομαι στο ίδιο το ερέθισμα ή μία πρωτοβάθμια, λοξή προανάγνωση, συμπτωματική κάπως, ανακλαστική και υποκειμενικά προσδιορισμένη που μεροληπτεί προς όφελος του δέκτη της ποίησης.*
- **Ανάγνωση:** *η μετάβαση από τον ποιητικό ερεθισμό στο ποιητικό ερέθισμα, η σύγκλιση του αναγνώστη προς το ποίημα, η στροφή της έντασης του όχι μόνο στα πρόδηλα μέρη του, αλλά και στους δηλωτικούς υπαινιγμούς του.*
- **Φιλολογική ανάγνωση:** *η είσοδος μας στη μουσική υποδομή του ποιήματος, η αναγνώριση των ακραίων ορίων του λόγου του, η επαφή μας με την αντιστεκόμενη σιωπή του (...)*
- *Στην παρανάγνωση ο δέκτης αντιδρά με ό,τι έχει πρόχειρο και δικό του. Στην ανάγνωση ζητά τη βοήθεια του ποιητή και του ποιήματος. Στη φιλολογική ανάγνωση με πάθος ερευνητικό αγκιστρώνεται στις ρίζες της ίδιας της ποίησης.*
- *Η παρανάγνωση αρνείται τη σπουδή για χάρη της συγκίνησης. Η ανάγνωση προσθέτει στη συγκίνηση τη μελέτη. Η φιλολογική ανάγνωση επιβάλλει στην αντανάκλαστική συγκίνηση και στην εντατική μελέτη το φιλέρευνο πάθος για τις τύχες του ποιητικού λόγου...*
- *Αν ο αναγνώστης συνδυάσει και τα τρία επίπεδα, το ποίημα λάμπει πια ολόκληρο, ξαναγυρνώντας στη σιωπή του.*

*Η ποίηση τελικά είναι τα καλά ποιήματα και βρίσκεται μέσα σε αυτά
για να ακούμε το σφυγμό της.*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄
ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ (1907-1985)

A. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

(μια επιλογή από τη διεύθυνση: [www. engonopoulos.gr/_homeEL/bio.html](http://www.engonopoulos.gr/_homeEL/bio.html))

1907 : *21 Οκτωβρίου*: Γέννηση του Νίκου Εγγονόπουλου στην *Αθήνα*, δεύτερος γιος του Παναγιώτη και της Ερριέττης

1914 :*Καλοκαίρι* : Ταξίδι στην *Κωνσταντινούπολη*. Η οικογένεια εγκαθίσταται αναγκαστικά εκεί μετά την κήρυξη του πολέμου

1923-1927: Ο Νίκος Εγγονόπουλος γράφεται εσωτερικός σε Λύκειο στο *Παρίσι*.

1927 (Νοέμβριος) - **1928** (Ιούλιος): Υπηρετεί τη θητεία του ως στρατιώτης ακροβολιστής στο 1ο Σύνταγμα Πεζικού.

1932 : Γράφεται στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και γίνεται μαθητής του *Κωνσταντίνου Παρθένη*. Παράλληλα φοιτά στο εργαστήριο του *Φώτη Κόντογλου* όπου ένα χρόνο πριν είχε ξεκινήσει ο Γιάννης Τσαρούχης. Οι δύο μαθητές θα βοηθήσουν τον Κόντογλου στις τοιχογραφίες του σπιτιού του.

1934 : Διορίζεται στην Τοπογραφική Υπηρεσία του Υπουργείου Δημοσίων Έργων ως ημερομίσθιος υπάλληλος. Μετά έξι χρόνια ακριβώς, τον Μάιο του 1940, μονιμοποιείται.

1938: *Ιανουάριος* : Παρουσιάζει για πρώτη φορά έργα του, τέμπερες σε χαρτί που εικονίζουν παλιά σπίτια πόλεων της Δ. Μακεδονίας, στην Έκθεση «Τέχνη της Νεοελληνικής Παραδόσεως», οργανωμένη από το σύλλογο «Ελληνική Λαϊκή Τέχνη» στην Αίθουσα Στρατηγούλου. Συνεργάζεται ακόμη στις μακέτες των αρχοντικών που κατασκευάζει Δ. Πικιώνης με χορηγία του Υφυπουργού Τουρισμού.

Φεβρουάριος : Μεταφράζει ποιήματα του Tristan Tzara που δημοσιεύονται στο τεύχος Υπερ(ρ)εαλισμός Α'. Τελειώνει τις εργαστηριακές σπουδές στη Σχολή του. (Το δίπλωμα θα το πάρει αρκετά χρόνια μετά, τον Ιανουάριο του 1956]. Δημοσιεύει τρία ποιήματα - *Εκεί*, *Ο μυστικός ποιητής*, *Νυκτερινή Μαρία* - στο περ. *Ο Κύκλος* (τεύχος 4) του Απόστολου Μελαχρινού.

Ιούνιος : Τυπώνεται η πρώτη ποιητική του συλλογή: *Μην ομιλείτε εις τον οδηγόν*, Αθήναι: Κύκλος, 1938. Σχεδιάζει τα σκηνικά και τα κοστούμια για το έργο του Πλαύτου *Μέναιχοι* (Θέατρο Κοτοπούλη, Σκηνοθεσία Γ. Σαραντίδης).

1939: *Νοέμβριος*: Πρώτη ατομική έκθεση ζωγραφικής στο σπίτι του Νίκου Καλαμάρη. Κυκλοφορεί το Λεύκωμα Ελληνικής Μόδας με εξώφυλλο και σχέδια του Νίκου Εγγονόπουλου. Κατασκευάζει μετάλλιο για λογαριασμό του Υπουργείου Τύπου και Τουρισμού. Σχεδιάζει τα σκηνικά και τα κοστούμια για την *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή (Θέατρο Κοτοπούλη, Σκηνοθεσία Κάρολου Κουν). Συμμετέχει σε ομαδική έκθεση Ελλήνων καλλιτεχνών στην Ν.Υόρκη.

1941: Επιστρατεύεται για το Αλβανικό μέτωπο.

1942: Συμμετέχει στην «Επαγγελματική» έκθεση ζωγραφικής του Ζαπείου. Το ίδιο και τον επόμενο χρόνο(1943). Ο σύλλογος «Ελληνική Λαϊκή Τέχνη» αναθέτει στους αρχιτέκτονες Ν. Αργυρόπουλο κα Αλ. Παπαγεωργίου καθώς και στον Νίκο Εγγονόπουλο να σχεδιάσουν παλιά σπίτια της Αθήνας. Γράφει το Μπολιβάρ, ένα ελληνικό ποίημα.

1948: *Δεκέμβριος* : Τυπώνεται η συλλογή του: *Έλευσις*, Αθήνα: Ίκαρος, 1948.

1949 : Δουλεύει στο Υπουργείο Οικισμού και Ανοικοδομήσεως με την ομάδα αρχιτεκτόνων του Δ. Πικιώνη για τον σχεδιασμό νέων κτιρίων στις καταστραμμένες περιοχές (Πειραιάς κ.α.). Σχεδιάζει τη μακέτα της Πανελληνίου Εκθέσεως Λαϊκής Βιοτεχνίας και Χειροτεχνίας.

1950: Γάμος με τη Νέλη Ανδρικοπούλου

1954: Εκπροσωπεί την Ελλάδα στην 27η Διεθνή Έκθεση Biennale της Βενετίας με 72 έργα του. Βγαίνει το διαζύγιο του με τη Νέλη Ανδρικοπούλου. Εκλέγεται μόνιμος επιμελητής του Ε. Μ. Πολυτεχνείου (Εισηγητές είναι ο Δ. Πικιώνης και Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας). Διορίζεται στην έδρα Διακοσμητικής και Ελευθέρου Σχεδίου. Παραιτείται οριστικά από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων.

1958 : Παίρνει το Πρώτο Βραβείο Ποίησης του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας για τη συλλογή, *Εν Ανθηρώ Έλληνι Λόγω*, Αθήνα: Ίκαρος, 1957.

1960: Δεύτερος γάμος του Νίκου Εγγονόπουλου με την Ελένη Τσιόκου

1961: Γέννηση της κόρης του Ερριέττης

1964: Κυκλοφορεί ο δίσκος Ο Εγγονόπουλος διαβάζει Εγγονόπουλο από την εταιρεία «Διόνυσος».

1966: Τιμάται για το ζωγραφικό του έργο με το παράσημο Χρυσούς Σταυρός του Γεωργίου του Α'.

1967: Εκλέγεται έκτακτος μόνιμος καθηγητής του Ε. Μ. Πολυτεχνείου στην έδρα του Ελευθέρου Σχεδίου

1968 : Δημοσιεύει στο περ. Λωτός (τεύχος 3) τα ποιήματα «Σύντομος βιογραφία του ποιητού Κωνσταντίνου Καβάφη» και «Essai sur l'inegalite des races humaines». Κυκλοφορεί ο δίσκος *Μπολιβάρ, ένα ελληνικό ποίημα*: μια σύνθεση του Νίκου Μαμαγκάκη σε φόρμα λαϊκής καντάτας. Τραγουδι Γιώργος Ζωγράφος από την εταιρεία «Λύρα».

1978: Τυπώνεται από τον «Ίκαρο» η ποιητική του συλλογή *Στην κοιλάδα με τους ροδώνες*, με είκοσι έγχρωμους πίνακες και ένα σχέδιο. «Είναι τα ποιήματα μιας εικοσαετίας, μαζί με μερικά άλλα». (Από τις «Σημειώσεις» του ίδιου).

1979: Του απονέμεται για δεύτερη φορά το Πρώτο Κρατικό Βραβείο Ποίησης. «*Το Ηράκλειο Κρήτης και το Γ' Χριστιανικόν Παρθεναγωγείον*», κείμενο στο βιβλίο Έλλη Αλεξίου. Μικρό αφιέρωμα. Εκδ. «Καστανιώτη».

1983 : Αναδρομική έκθεση του έργου του με 105 πίνακες στην Εθνική Πινακοθήκη / Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου.

1985 : *31 Οκτωβρίου*: Ο Νίκος Εγγονόπουλος πεθαίνει από ανακοπή της καρδιάς. Κηδεύεται στο Α' Νεκροταφείο της Αθήνας με δημόσια δαπάνη.

1997: Μεγάλη αναδρομική έκθεση στα πλαίσια της «Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα» στην Δημοτική Πινακοθήκη της Θεσσαλονίκης (Μαΐος). Αφιέρωμα στο ένητο της Κυριακάτικης Καθημερινής «Επτά ημέρες» με τίτλο «Νίκος Εγγονόπουλος Ζωγράφος και ποιητής».

2007 : Ανακήρυξη του 2007 ως "Έτος Εγγονόπουλου" με αφορμή τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από τη γέννησή του, από το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου με την υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού.

B. ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ

1. Ιδιότυπος ποιητής ως προς το προσωπικό κλίμα, την ένταση και τη γλώσσα της ποίησής του
2. Με άνεση αφομοιώνει στην απολύτως προσωπική ποιητική γεωγραφία του χαρακτηριστικά του υπερρεαλισμού, τα οποία ανανεώνει με ελληνικά στοιχεία
3. Προβάλλει την ελληνικότητα και όχι τον ελληνοκεντρισμό. (από το άρθρο του Δ. Κοσμόπουλου, *Ο ποιητής Ν. Εγγονόπουλος, ο μοντερνισμός και η παράδοση*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 179, 2004, σ. 110-117)

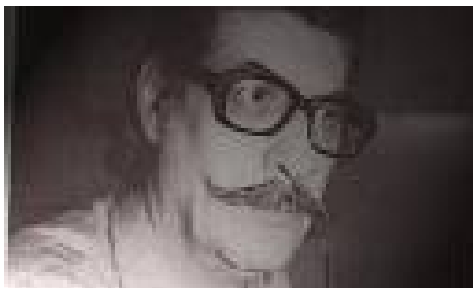
Γ. ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ «ΠΟΙΗΣΗ 1948»

1. ΘΕΜΑ: η σχέση της ποίησης με την ιστορική πραγματικότητα
2. Γράφεται το 1948 = αποκορύφωση του Εμφυλίου σπαραγμού —→ Αντιπονητική εποχή = η ποίηση μάταιη και ως εξωπραγματική πολυτέλεια
3. Τεμαχισμένος λόγος εξαιτίας τη θητεία του ποιητή στον υπερρεαλισμό ΑΛΛΑ και των ιστορικών γεγονότων
(Κ. Μπαλάσκας, *Νεοελληνική ποίηση, Κείμενα, Ερμηνεία, Θεωρία, Αθήνα: Επικαιρότητα, 1980, σ. 123-125*)
4. Το ποίημα ανήκει στη Β' περίοδο ποιητικής παραγωγής του Εγγονόπουλου (1944-1957). Λίγο πιο αναλυτικά:
(...) Η περίοδος αυτή είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για όλη την Ελλάδα, και φυσικά για τον ποιητή. Λήγει ο πόλεμος και η Κατοχή αλλά αρχίζει ένας μακροχρόνιος Εμφύλιος. Όταν ύστερα από πέντε χρόνια τελειώνει και ο Εμφύλιος, η χώρα αρχίζει να μετρά τις πληγές της μέσα σε κλίμα μισαλλοδοξίας, καταπίεσης και διχασμού. Είναι λοιπόν φυσικό πως **όλη σχεδόν η παραγόμενη ποίηση τότε στην Ελλάδα είναι βαθύτατα πολιτική**. Τώρα επομένως είναι που κορυφώνεται ο πολιτικός ριζοσπαστισμός του και ολοκληρώνεται η στροφή του σε μια ποίηση με σαφέστερη την πολιτική της διάθεση, χωρίς ωστόσο η γραφή του να χάνει τίποτε από τον αρχικό της υπερρεαλιστικό και «επιθετικό» χαρακτήρα. Στα χρόνια 1944-1957 εκδίδονται πέντε ποιητικές συλλογές, που απαρτίζουν τον δεύτερο συγκεντρωτικό τόμο των Ποιημάτων: Μπολιβάρ (1944), Η επιστροφή των πουλιών (1946), Έλευσις (1948), Ο Ατλαντικός (1954), Εν Ανθηρώ Έλληνι Λόγω (1957).

Ένα κύριο χαρακτηριστικό των ποιημάτων αυτής της γόνιμης περιόδου είναι πως ο ποιητής φαίνεται να συνομιλεί εμφανέστερα με την τρέχουσα ιστορία σε σύγκριση με τις προπολεμικές συλλογές. Όχι ότι από τις πρώτες συλλογές απουσιάζει η τρέχουσα ιστορία και η κριτική της (αρνητική, ειρωνική και σαρκαστική). Όμως στα ποιήματα της δεύτερης περιόδου, λόγω των όσων διαδραματίζονται στον κόσμο όλο και στην Ελλάδα, ο ποιητής σχολιάζει καθαρότερα τα ιστορικά δρώμενα. Η ποιητική του έμπνευση και παραγωγή, η ποιητική του διάθεση και ύπαρξη είναι άρρηκτα δεμένες με το ιστορικό παρόν (π.χ. «Ποίηση 1948»). Επιπλέον, καθώς τώρα η αναφορά στην τρέχουσα (κυρίως) ιστορία είναι εμφανής, μπορεί και ο ίδιος και εμπλέκεται πιο ενεργά στα γεγονότα, αλλά πάντα σχεδόν αποκρυμμένος πίσω από ιστορικά, μυθικά ή καλλιτεχνικά προσωπεία. Όπως ο «συνοδότης» Εμπειρικός, έτσι κι εκείνος εξαγγέλλει και εξυμνεί με επική κάποτε διάθεση (όπως λ.χ. στον Μπολιβάρ) το όραμα της οικουμενικής ελευθερίας και ευτυχίας, καθώς και οι δύο Έλληνες ποιητές φαίνεται να παραμένουν περισσότερο σταθεροί, από όσο οι ομόλογοι ποιητές της Ευρώπης, στην απελευθερωτική και ανατρεπτική ιδεολογία του υπερρεαλιστικού κινήματος. (...)

Το κείμενο ανακτήθηκε από τη διεύθυνση <http://spoudasterion.pblogs.gr/2009/06/475081.html>

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ (1925- 2005)

A. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

- Γεννήθηκε το 1925 στη Θεσσαλονίκη από Κρητικούς γονείς. (Αδελφή του η θεατρική συγγραφέας Λούλα Αναγνωστάκη).
- Σπούδασε Ιατρική και άσκησε για πολλά χρόνια το επάγγελμα του ακτινολόγου.
- Το 1945 τύπωσε την πρώτη ποιητική συλλογή οι *Εποχές*. Ακολούθησαν οι *Εποχές* 2, 1948, οι *Εποχές* 3, 1951, *Η συνέχεια*, 1954. Τα παραπάνω κυκλοφόρησαν σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων εκτός εμπορίου στην έκδοση *Τα Ποιήματα 1941-1956* μαζί με τη μικρή σειρά *Παρενθέσεις* και *Συνέχεια* 2. Η *Συνέχεια* 3 κυκλοφόρησε το 1962 και το μεγαλύτερο μέρος της σειράς του *Στόχου* δημοσιεύτηκε στην ομαδική έκδοση *Δεκαοχτώ Κείμενα*, 1970.
- Το 1956 νυμφεύεται τη Νόρα Βαρβέρη και το 1957 γεννιέται ο γιος του Ανέστης.
- Μέχρι το 1978 ζούσε στη Θεσσαλονίκη και έκτοτε στην Πεύκη της Αθήνας.
- Το 1979 τύπωσε το *Περιθώριο 68-69*, το 1992 το *Υ.Γ.* και το 1987, το αυτοβιογραφικό ρομάντζο, *ο ποιητής Μανούσος Φάσσης*. Το κριτικό του έργο αντιπροσωπεύεται από τα: *Υπέρ κατά*, 1965, *Αντιδογματικά*, 1978, και *Τα συμπληρωματικά*, 1985.
- Κατά τη διάρκεια της κατοχής διηύθυνε το φοιτητικό περιοδικό *Το ζεκίνημα* και την περίοδο 1959-1961 την *Κριτική*.
- Πήρε ενεργό μέρος στην Εθνική Αντίσταση και στους μεταπολεμικούς αγώνες της Αριστεράς. Για τη συμμετοχή του στην Εθνική Αντίσταση καταδικάστηκε σε θάνατο το 1949.
- Συμμετείχε ενεργά στην μεταπολεμική αριστερά και συνέβαλε αποφασιστικά στην ανανέωση των ιδεών της Αριστεράς στον πολιτικό και πνευματικό τομέα. Υπήρξε υποψήφιος του χώρου στο ελληνικό κοινοβούλιο και στην ευρωβουλή.
- Από το 1987-1993 διηύθυνε στις εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ τη σειρά της Πεζογραφικής Παράδοσης. Στις εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ βγήκε και *Η Χαμηλή Φωνή* που είναι μια προσωπική ανθολόγηση της ποιητικής μας παράδοσης.
- Πέθανε το 2005.

B. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ

1. Ο χαρακτήρας της ποίησής του είναι εξομολογητικός- επεξεργάζεται ποιητικά μνήμες και βιώματα
2. Ο απαισιόδοξος τόνος της ποίησής του παραμένει πάντοτε αιχμηρός και διδακτικός: κριτικός ή αυτοκριτικός, σατιρικός ή σαρκαστικός
3. Η ειρωνεία σύμφωνα με τη μέθοδο του Καβάφη, όπου υπάρχει, λειτουργεί ως στοιχείο υφολογικό
4. Η κυριολεξία και η ακριβολογία με τη χρήση του καθημερινού λεξιλογίου είναι βασική και επίπονη επιλογή του
5. Τα ποιητικά του μοτίβα, ο χρόνος, η επίκληση ενός σκοπού, π.χ. «Θα 'ρθει μια μέρα», η μάνα και το παιδί στον πόλεμο, π.χ. «Φωνές/ Τη νύχτα/ Μακρινές φωνές/Μάνας τρελής στους έρημους δρόμους/Κλάμα παιδιού χωρίς απάντηση/ Ερείπια/ Σαν τρυπημένες σάπιες σημαίες», το χρέος, ο συλλογικός αγώνας, η πρωτοπρόσωπη ποιητική αφήγηση, η κριτική στάση, π.χ. «τις νύχτες που σκότωσα μέσα μου κάθε παλιά μου/ αυταπάτη.», ο θάνατος «Πικρών και ανεξήγητων θανάτων/ Γράφοντας ποιήματα χωρίς ήχους και λέξεις» όλα συνθέτουν την ποιητική και πολιτική ηθική του Μ. Αναγνωστάκη.
6. Επιλέγει τη σιωπή όταν πια οι λέξεις χάνουν το νόημά τους, όταν η αλήθεια και το ψέμα έγιναν δυσδιάκριτα και η συναλλαγή έγινε πιο πολύπλοκη.
7. Υιοθετεί την αστική γλώσσα με μικρές προσωπικές αποκλίσεις, γλώσσα λιτή, ελλειπτική, κλειστή κάποτε, ερμητική με σκοπιμότητα, υπαινίσσεται και κάποτε καταγγέλλει, ειρωνεύεται, αποκαλύπτει. Δίνει στα ποιήματά του μian απλή μορφή, καθαρή, που αναδειχνει το περιεχόμενο.
8. Η αγωνία και τα πάθη της Κατοχής, της Αντίστασης και του Εμφυλίου, ενός εμφυλίου πολέμου που σιωπηρά παρατάθηκε μέχρι το 1974, ποτίζουν, στοιχειώνουν τα αισθήματα, τη νόηση του ποιητή. Τα ποιήματα είναι η προσωπική μαρτυρία μιας στοιχειώδους συνέπειας ανάμεσα στα λόγια και στις πράξεις. Ποιήματα σκέψης και

δράσης που επιζούν και υπερβαίνουν τον τόπο και την εποχή. Αποτυπώνουν ακόμη περισσότερο την εσωτερική καμπύλη της εικόνας της εποχής. Το σπαραγμό. Ποίηση υπαρξιακή και κοινωνική.

9. Ο ποιητής δημιουργεί με προσήλωση και γνώση. Με πάθος ανιχνεύει. Δείχνει το δίκιο του. Δεν υπάρχει ήττα της ποίησης. Παραμένει στοχαστικός. Επιμένει.

10. Για την ποιητική συλλογή **Τα ποιήματα (1941-1971)** όπου συμπεριλαμβάνονται και τα ποιήματα των *Παρενθέσεων* : (...) Τα ποιήματα του Μανόλη Αναγνωστάκη διατρέχουν μια επώδυνη διαδρομή ανάμεσα στο ατομικό και το συλλογικό, τηρώντας στο ακέραιο τη λειτουργική τους σύζευξη. Ο φορέας τους υπήρξε προσωπικός όταν χρειάστηκε να γίνει εξόχως πολιτικός και συνολικός, όταν στάθηκε απαραίτητο να παραγράψει το προσωπικό χάριν του πολιτικού. Σήμερα σιωπά. Δεν είναι μόνο πως το ήδη πραγματοποιένο έργο αρκεί για να μιλήσει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα στο μέλλον, αλλά και το ότι ο ποιητής απομακρύνθηκε από την ποίηση χωρίς να την εγκαταλείψει. Όπως λέει ο ίδιος. "Πράξη και σιωπή είναι εξίσου δραστικές μορφές έκφρασης.»

Το κείμενο ανακτήθηκε από τη διεύθυνση

<http://www.greece2001.gr/writers/ManolisAnagnostakis.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

N. Εγγονόπουλου, *Ποίηση 1948* (ΕΛΕΥΣΙΣ, 1948)

Μανόλη Αναγνωστάκη, *Στον Ν...1949* (Παρενθέσεις, 1949)

ΘΕΜΑ: Ένας ποιητικός διάλογος γύρω από τη σχέση της ποίησης με την ιστορική πραγματικότητα (βλ. σχόλιο βιβλίου σ. 86)

N. Εγγονόπουλου, <i>Ποίηση 1948</i>	Μανόλη Αναγνωστάκη, <i>Στον Νίκο Ε...1949</i>
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	
1. Τίτλος	
α) χωρίς άρθρο – γενίκευση	α) ασάφεια σκόπιμη = Ε...= Ευστρατιάδης συναγωνιστής (κατά προφορική δήλωση του ίδιου του ποιητή)
β) 1948: χρονολογία κορύφωσης του εμφύλιου σπαραγμού	β) σύμπτωση χρονολογιών + κυκλοφορία της ποιητικής συλλογής
2. ΠΡΩΤΗ ΣΤΡΟΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (στιχ.1-13)	
<i>Υποενότητες</i>	
2.1. στ. 1-5 : η δήλωση του ποιητή για τον αντιποιητικό χαρακτήρα της εποχής Εκφραστικά μέσα: α) <i>σπαραγμού</i> : ελλειπτική διατύπωση- τεμαχισμένος λόγος= «σπάραγμα» κειμενικού λόγου β) <i>εποχή</i> : επανάληψη και αντίθεση = τι είναι (στ. 1-2) και τι δεν είναι (στ. 3-4) γ) μίμηση του καβαφικού στίχου: αρνητική επίδραση της εποχής σε όλες τις μορφές τέχνης	2. 1. στ. 1-3 : η ξαφνική απώλεια φίλων –βιωματική εμπειρία Εκφραστικά μέσα α) οπτική εικόνα β) κλιμάκωση ως προς τον αριθμό των λέξεων του κάθε στίχου (1-2-4) και ως προς το νόημα: τα πρόσωπα → η κατάσταση → το αποτέλεσμα γ) ενεστωτικός χρόνος + <i>μια μέρα</i> = έμφαση στο επαναλαμβανόμενο γεγονός
2. 2. στ. 6-13 : η δυσκολία της ποιητικής γραφής λόγω του επικρατούντος στο χώρο και χρόνο θανάτου Εκφραστικά μέσα : α) με μια υπόθεση (<i>σαν πάει κάτι να γραφτεί</i>), β) « <i>αγγελτηρίων θανάτου</i> »: παρομοίωση ρεαλιστικού περιεχομένου γ) ολιγογραφία : χαρακτηριστικό υπερρεαλιστικής γραφής	2. 2. στ. 4-8 : ο ανοικτός χώρος με τις κραυγές απόγνωσης Εκφραστικά μέσα: α) ηχητική εικόνα β) επανάληψη της λέξης <i>φωνές- μακρινές φωνές</i> γ) νοηματικές αντιθέσεις : <i>φωνές μάνας τρελής ≠ στους έρημους δρόμους, κλάμα παιδιού ≠ χωρίς απάντηση</i> δ) <i>τρελής μάνας</i> (Δ. Σολωμού, Ελεύθεροι

	πολιορκημένοι) ε) <i>έρημους δρόμους</i> (Μ. Σαχτούρη, Η Αποκρία)
	2. 3. στ. 9-10 : οπτική εικόνα του κατεστραμμένου τοπίου → κατάρρευση αξιών και ιδεωδών Εκφραστικά μέσα: παρομοίωση
3. ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΤΡΟΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (στιχ. 14-20)	3. ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΤΡΟΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (στιχ. 11-14)
3. Οι συνέπειες της αντιπονητικής εποχής = η ποιητική θλίψη + η περιορισμένη παραγωγή Εκφραστικά μέσα: παρενθέσεις για έμφαση	3. 1. στ. 11-14 : επιστροφή στο χώρο παραγωγής του ποιητικού λόγου, στη φυλακή Εκφραστικά μέσα: <i>εφιάλτες</i> + το παιχνίδι του φωτός: <i>λιγοστεύει</i> (συνυποδήλωση του θανάτου) ≠ <i>Τα ξημερώματα</i> (συνυποδήλωση της πρωινής ώρας των εκτελέσεων)
	3. 2. στ. 15 : παρενθετικός στίχος με το ρητορικό ερώτημα → ο ποιητής και ο κοινωνικός ρόλος του
Η ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ	
Α) Αφηγητής: ομοδιηγητικός με εσωτερική εστίαση Β) Αφηγηματικός τρόπος : εσωτερικός μονόλογος με στοιχεία περιγραφής Γ) Αφηγηματικός χώρος: διαφοροποιημένος Δ) Αφηγηματικός χρόνος : βλ. σχολιασμό τίτλου Ε) Μορφή –γλώσσα- ύφος: αναζήτηση υπερρεαλιστικών στοιχείων- δημοτική γλώσσα- χαμηλόφωνο και εξομολογητικό ύφος	
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΟΡΦΙΚΕΣ	
α) η άποψη του ποιητή στην αρχή β) πρωτοπρόσωπο, υποκειμενικό ανεικονικό ύφος	α) η άποψη του ποιητή στο τέλος β) χρήση ηχητικών και οπτικών εικόνων γ) ύφος με ιδιαίτερη συναισθηματική φόρτιση
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	
α) η αδυναμία της ποίησης και η αναγκαστική σιωπή β) η ΑΝΤΙΦΑΣΗ ως εύρημα για την καταγγελία του εμφυλίου πολέμου = η κατάργηση της ποιητικής γραφής διακηρύσσεται αλλά δεν πραγματώνεται	Χρέος του ποιητή η κοινωνική και πολιτική διαμαρτυρία και καταγγελία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ΄

ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ/ ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

(από το σχολικό βιβλίο των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Λυκείου, σελ. 196-199 και το Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων σελ. 191-193)

- ΣΚΟΠΟΣ: η υπέρβαση του πραγματικού κόσμου με την καταγραφή των υποσυνείδητων ενεργειών της ψυχής και των ονειρικών εντυπώσεών της χωρίς την επέμβαση της λογικής
- 1924: το μανιφέστο από τον ψυχαναλυτή Αντρέ Μπρετόν
- ΑΡΧΕΣ (επηρεασμένες από την ψυχανάλυση και τον μαρξισμό) :
  1. παντοδυναμία του ονείρου, του ενστίκτου, της επανάστασης
  2. στροφή ενάντια σε κάθε μορφή λογικής, ηθικής ή κοινωνικής τάξης
  3. τα μέσα = η αυτόματη γραφή (ο παράγοντας τύχη) και η καταγραφή των ονείρων (ο παράγοντας υποσυνείδητο)
- ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ:
  1. ονειρικές εντυπώσεις χωρίς την επέμβαση της λογικής
  2. χαλάρωση της λογικής αλληλουχίας
  3. υποσυνείδητες ενέργειες της ψυχής
  4. εμφανείς οι μηχανισμοί των προεκτάσεων και των συνειρμών
  5. ζωηρές λεκτικές εντυπώσεις
  6. τολμηρές εικόνες
  7. απουσία ομοιοκαταληξίας
  8. ανισοσυλλαβία στους στίχους
  9. απουσία ομοιόμορφων στροφών
  10. απουσία στίξης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε΄

Ασκήσεις τύπου Πανελληνίων Εξετάσεων (για επιλογή από την Τράπεζα θεμάτων του ΚΕΕ)

Α. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. Να καταγράψετε για το καθένα από τα δύο ποιήματα πέντε υπερρεαλιστικά χαρακτηριστικά με συγκεκριμένες παραπομπές στα κείμενα (Μον. 15)

Β. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευσης μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Να εντοπίσετε στοιχεία της ποιητικής γραφής που υποστηρίζουν το χαμηλόφωνο και εξομολογητικό ύφος και των δύο ποιημάτων. (Μον. 20)

2. Εκτιμάται ότι το ποίημα του Μ. Αναγνωστάκη *Στον Νίκο Ε... 1949* αποτελεί μια ποιητική απάντηση στο ποίημα του Νίκου Εγγονόπουλου *Ποίηση 1948*. Να επαληθεύσετε την εκτίμηση αυτή με συγκεκριμένα τεκμήρια από τα δύο ποιήματα. (Μον. 20)

Γ. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

«(και τότε - άλλωστε - δεν ήσαν;)», « (Μα ποιος με πόνο θα μιλήσει για όλα αυτά;)».

Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των δύο στίχων από το ποίημα του Εγγονόπουλου και του Αναγνωστάκη αντίστοιχα σε δύο παραγράφους (140-160 λέξεις) (Μον. 25)

Δ. Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Να συγκρίνετε τη στάση που κρατούν για το ρόλο της ποίησης σε δυσμενείς συνθήκες οι ποιητές Νίκος Εγγονόπουλος, Μανόλης Αναγνωστάκης και Τάκης Βαρβιτσιώτης με βάση τα ποιήματα *Ποίηση 1948*, *Στον Νίκο Ε... 1949*, *Όταν ο ποιητής...* αντίστοιχα. (Μον. 20)

Τ. Βαρβιτσιώτη: *Όταν ο ποιητής...*

Όταν ο ποιητής
 Ανοίγει τα μάτια του
 Στο καθημερινό θαύμα
 Εμφανίζονται σιγά - σιγά
 Όλα τα πένθημα φαντάσματα
 Όλα τα όνειρα τα λυπητερά
 Σαν κεριά που καπνίζουν
 Τότε με το χλωμό του δάκτυλο
 Χαράζει τ' αρχικά της αστραπής
 Πάνω στη στιβαγμένη σκόνη
 Πάνω στο πρόσωπο της χρονιάς
 Που γέρνει
 Μαστιγωμένο απ' όλους τους ανέμους
 Αλλάζει τη λάσπη
 Σε κρουνοίς από φωτεινό αίμα
 Μεταμορφώνει το θάνατο
 Σ' ερωτικό τραγούδι
 Ω ποίηση αναμάρτητη
 Εμπιστευμένη στη δροσιά της θύελλας
 Ω ποίηση ατελεύτητη
 Φτεροκόπημα χελιδονιών.